

Összefércelt VALÓSÁG

Böszörményi Zoltán: *Az irgalom ellipszise*
Kalligram – Irodalmi Jelen Könyvek, 2016

Minden vers világa fraktálszerű, azaz nem tud mentesülni a nagy Egész törvényszerűségei alól. Egy vers valódi ereje abban is lemérhető, hogyan képes az adott törvényszerűségek kijátszásának az elhíttetésére. Böszörményi Zoltán verseinek világában ez a jelenség leginkább a térkorlátok, időkorlátok, illetve a nyelv lehetőségeinek a feszegetésében mutatkozik meg. A nyelvi kondíció meghaladásának kísérletei a versszövegekben olyan verbális törvényszerűségeket bolygatnak, mint a lételméleti fogalmak művésziileg történő definiálásának lehetőségei; az örökkévalóság, a gondolat dialektikája, a semmi kifejezhetősége.

„Jó ebben a versben sétálni.” (123. old.) A külső és belső történés egyetlen képben jelenik meg. Paradox dolog lenne hasonló képek esetében is térszűkítésről beszélni, mert nem a külső világ fokozatos kizárásáról van szó, sokkal inkább a belső világba történő áthelyezéséről. „Jelenléted / tágas, eszmélő szoba / körülötted sorvad a tér.” Az így megalkotott belső világ verbális tükrözése hologramszerű képet eredményez, kvázi újféle törvényszerűségekkel működik, szabadon dimenzionálható, alakítható. „Paulus diakónus éppen levelet ír.” A versek világában egyforma hatással bír a belső világ megalkotott valósága és a külvilág; az átjárhatóság a szavak mögötti kétféle térben lehetetlenítettéssel jön létre.

Egyik eklatáns példa az *Arlequin* című vers. Magyarul a bohóc. Ez az alkotás „egy időtlen időben kallódó bohócról szól”, aki rejtélyeket keres, „homályban lapangó mítoszt”, csillámot, káprázatot, „a semmit ke-

resi a semmi mögött”. Olyan dolgokkal is viaskodik, melyekre a természettudomány még nem ismeri a választ. A teljesség és a semmi ismerete helyett marad az „összefércelt valóság”. A vers bohóc-figurájának indifferens megalkotottsága összetett. A keserű, szarkasztikus hangvételű nyelvezet negatív előjelű önmitizálást hoz létre: „egyszemélyes mitológiát”. (*Mágikus recept – Hommage à Hamvas Béla*). A bohóc-figura „magasabb rendű szellemi látnok”, akinek bölcsessége „égi tudásból” fakad, a „boldogtalanok seregében” mégis „senkiházi, farizeus”. A kötetben a bohóc visszatérő figura, ebben a toposzban eleve kódolva van egy igazabb, őszintébb, mélyebb, talányosabb tartalmú megszólalásmód lehetősége.

Értelmezést segíthetnek a kötet cím szavai (*Az irgalom ellipszise*). Szerkezetre, illetve kontextusra utal az elvont és konkrét jelentés kapcsolata. Ez egyben a leggyakoribb versalkotói technika is: az elvontság metaforikus képben történő érzékeltetése egy konkrét kép segítségével.

Az irgalom ellipszise című kötet elliptikus (hiányos) szerkezetű versekből építkezik. Végtelenül kevés a klasszikus versszerkezet: néhány nagyon szép, számolás, dúdolható dalt tartalmaz csupán, egy hexameteres verset, néhány szabad, illetve kötött szerkezetű balladát, nagyobb számban elliptikus szerkezetű modern epigrammát, elégiát, túlnyomórészt filozofikus töltetű szabadverset.

A hiány mind formailag, mind tartalmilag van jelen, mindkettő valamiféle külső és belső egység hiányát fejezi ki. Azok az igazán zsigeri versek, egyben

a legszebbek is, melyek a személyes lét, a személyes idő végsőjével szembenező magatartásból fakadnak. Hiány fejeződik ki az érzésekben, a hitben, a hétköznapiakban, magában létben. „A maradék is az egész része volt.” Isten-ember, ember-ember közötti szeretet-egységet szétesett állapotban jeleníti meg néhány alkotás. „Szeretni érdekből” (109. old.) „Mintha egyre nehezebb lenne lenni”. (129. old.) Gyakran tisztázatlan marad mind a narrátor, mind a narráció kontextusa.

Az ellipszis (címszó) magán viseli a kör teljességének hiányát. A körforma ellipszis-átmenetekkel vonallá alakítható, ez egyben az ellipszis-forma megszűntje. Böszörményi Zoltán versvilágainak kifeszítettségében a legváratlanabb módon jelenik meg ez az élet-érzés-mintázat: kemény játék az ellipszissel, vagy ha úgy tetszik, a folyton változó, elliptikus szerkezetekben élő ember kifejezési lehetőségeivel: „szíved gravitációs ereje / meggörbíti a téridőt / mélnáza ülsz / Az univerzum peremén.” (29. old.)

A fent és a lent, a vízszintes és a függőleges, a pillanat és az időtlenség dimenzióit a vers középpontjában lévő narrátorogi működteti. A kötet 106. oldalán, a kötetcímet adó vers függelékében a szerző feltünteteti az ellipszis meglehetősen bonyolult geometriai leírását, ugyanitt egy kurzivált ellipszisképlet-leírással kettévágja a vers szövegét. A tudományos és esztétikai szövegrészek diskurzusa lényeges egyensúlyi kérdésre hívja fel a figyelmet: Ha a forma bármelyik pontja elmozdul, megszűnik a forma ellipszis lenni. A képlet nehezen kibogozható geometriai leírás, akárcsak az elliptikus lételeképezés verbálisan kódolható lehetősége. „Nem azt gondolta, amit gondolni kellett (...) szorongása sem segítette / befogadni a befogadhatatlant / (az úton haladó a szembejövő hatalmast) / a felszabadító irlgalmat.” (Az irlgalmat ellipszise című vers)

Az irlgalmat mint jelölt sokféle jelentést foglal magába, összes szinonimája, konnotációja együttesen sem képes kifejezni a szó teljes jelentését. Mindig marad valamiféle szóval kimondhatatlan jelentésbeli deficit; ez a szó nehezen enged be a jelentéstartományába. Ezt a tartományt feszegetik a Böszörményi-versek motívikus szerkezetei.

Az öt fejezet mindegyikében olvasható néhány olyan alkotás, mely az abszolút lét és az „én felépítmény” megismerési lehetőségeiként működik. Egyes versek költői önmetaforák, verbálisan artikulált kommunikációs partnerek. „A líra úgyis félvállról veszi a világot (...) Mint jómagam, ő sem lesz idegbeteg / rövid távú terveink is vannak”. (12. old.) Minden tudható dologról című vers egyik szemléletes képe öntüköröző jellegű: „A parton, a fővény belső szélén ülök”. „Minél kitaróbban nézzük a semmit, / annál inkább megvilágosodik.” A part, a fa, a tűnődés és megvilágosodás szavak bevonzzák Buddhát, Hessét, megint más versek Thomas Mannt, Whitmant, József Attilát,

Kertész Imrét... Az irodalmi allúziók montázsszerűen szerveződnek: „Nevelgetem majd magamban a szenvedélyt, / nőjön nagyra a kis szentem.” (Mágikus recept)

Létállapotot kifejező versek közül kiemelném a *Hét madár* című dalt. „Életem üres verem. / A bokrom fonnyadt szeder. / Sóhajom, ha fel is száll, / körbeüli hét madár. / Nézik, ahogy fészket rak / szívemben a jégharmat.” Másik versében: „Rozsdavirágok idebenn, / vágyam verem / katlan, imaterem.” (Termékeny fény) „Várfalakat emel bennem a lélek.” A minimális külvilág-bemutatóhoz egy szabadon variálható, végteleníthető belsővilág-ábrázolás kapcsolódik. Hol rezignáltan, hol játékosan, hol filozofikus mélységgel modellálja a belső világ a külvilágot. „Az üres tértől való félelem” válaszként egy végtelenül sokszínű belső tér lép működésbe: „Ha ösztön és indulat / ...építi a lélekben az alagutakat”.

Leggyakoribb motívumok közé tartozik az idő, illetve a téridő: „A vak térben / kézen állva jár a lábatlan idő”. „Eltapos az unatkozó idő”. „Szusszan az idő / megáll a homokóra.” Az idő által elmosott emlékek felidézésének sikertelensége paradox hatású: „Visszatérek oda, ahol még nem voltam! / Visszatérek soha nem volt magamba.” (38. old.)

Referenciális olvasatra leginkább a bioszövegek alkalmasak. Legszebbek a fa alatti pihenést indukáló képek. A természettel, a mindenséggel történő panteisztikus összeolvadás jelzi, amikor a narrátor mezőként érzékelni a mezőt, faként érteni a fát. Ezekben a képekben egybemosódik a magánszféra, az elvont valóság és a konkrét realitás. Bioszöveggént működnek a vallomásos részek is: „magamon kacagok én is, uram, / mert nevetséges vagyok, / s az életem kisebb tragédia, és permanensen gyarló / (akarnok) vagyok, voltam, leszek.” (113. old.) „Akiket nagyon szerettem, / hányszor szegték kedvem”. (147. old.)

Mintha többen írnák a verset, a narrációba beépülő bölcselők (többek között Husserl, Arisztotelész, az egzisztencializmus és fenomenológia képviselőinek) gondolatai folytatnak diskurzust a szerző gondolataival – pastiche, allúziók, palimpszeszt, parafrazeáló beékelések formájában.

Végezetül kiemelném a legszebbnek tartott istenes-vers-töredéket:

Szöveget másol íróasztalomra a napfény.

Naponta, tudatosan,

hátha egyszer végképp megfejtem a szavait.

Halandónak Isten nem írt soha ilyen meghatóan.

(111. old.)

Bátorligeti Mária (Bátorliget, 1954): szakíró, fordító, irodalmár.